

Tür: Araştırma Makalesi

Kabul Tarihi: 14 Ekim 2022

Gönderim Tarihi: 14 Eylül 2022

Yayımlanma Tarihi: 20 Aralık 2022

Atıf Künyesi: AŞI, Havva & BÜYÜKKAVAS KURAN, Őeyma (2022), “Türkçe Öğretiminde Mustafa Kutlu’nun Hikâyelerinden Yararlanma”, **International Journal Of Turkish Academic Studies (TURAS)**, C. 3, S. 2, s. 1-29

“TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE MUSTAFA KUTLU’NUN HİKÂYELERİNDEN YARARLANMA”¹

Havva AŐI²

Őeyma BÜYÜKKAVAS KURAN³

10.54566/turas.1174357

ÖZ

Teknolojik gelişmeler, toplumun ihtiyaçları ve beklentileri, eğitim-öğretime yön veren önemli etkenlerdir. Tarihî dönemler izlendiğinde Türk eğitim sisteminde zaman zaman farklı yaklaşımların benimsendiği görülmektedir. Türk eğitim sisteminde 2006 itibarıyla yapılandırmacı yaklaşım benimsenmiş ve 2006, 2015, 2017, 2018 ve 2019 Türkçe Öğretim Programı bu yaklaşım çerçevesinde hazırlanmıştır. Yapılandırmacı yaklaşımda öğretim, metin

¹ Bu çalışma, Doç Dr. Őeyma Büyükkavas Kuran danışmanlığında hazırlanan “Türkçe Öğretiminde Mustafa Kutlu’nun Hikâyelerinden Yararlanma” başlıklı yüksek lisans tez çalışmasından üretilmiştir.

² Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Doktora Öğrencisi, E-Posta: 21280423@stu.omu.edu.tr, ORCID 0000-0002-1293-5458

³ Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, E-Posta: seyma.buyukkavaskuran@omu.edu.tr, ORCID 0000-0002-2455-7482

temelli ve öğrenci merkezli gerçekleştirilmektedir. Süreç odaklı olması, öğrenciyi eğitim-öğretim sürecinde aktif kılması ve metinlerin araç olarak kullanılması bu yaklaşımın temel özelliklerindedir. Öğretim sürecinde şiir, hikâye, bilgilendirici metin gibi farklı türlerden yararlanılmaktadır. Yapılandırmacı yaklaşımdan sonra hazırlanan programlarda önerilen metin türleri, sınıf düzeylerine göre belirlenmiştir. Programlarda hikâye edici metinlere her sınıf düzeyinde yer verilmiştir. Öğretimde metinlerden araç olarak yararlanılması, her sınıf düzeyinde hikâye edici metinlere yer verilmesi Türkçe öğretiminde edebî metinlerin önemli bir yere ve etkiye sahip olması ile ilgilidir.

Mustafa Kutlu'nun deneme, sohbet, araştırma-inceleme ve hikâye türlerinde eserleri vardır. Kurmaca ve bilgilendirici metinlerinde yazarın temel düşüncesi; modernleşen, tek tipleşen toplumsal yapının içine sıkışan ve bir arayış içinde olan insanın aradığı huzuru öze/tabiiata geri dönerek bulacak olmasıdır. Öğretim programında; öğrenme alanları, temel beceriler, dil bilgisi ve değerler eğitiminin bütünlük içinde kazandırılması hedeflenir. Kutlu'nun hikâyelerinin biçim ve içerik özelliklerinin Türkçe öğretim programında belirtilen kazanımları örneklendirebilecek nitelikte ve zenginlikte olduğu düşünülmektedir. Çalışmada; dinleme/izleme, konuşma, okuma, yazma, dil bilgisi alanları ve değerler, hikâyelerden kesitlerle örneklendirilmiş ve her beceri alanında kazanımlara uygun etkinlikler düzenlenmiştir. Kutlu'nun bütün hikâyelerini kapsayan bu çalışma, yazarın hikâyelerinden bazen bütünüyle bazen de kelime, kelime grubu, cümle ve paragraf düzeyinde Türkçe öğretiminin her alanında yararlanılabileceğini göstermek amacıyla hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkçe Öğretimi, Mustafa Kutlu, Metin, Hikâye, Öğrenme Alanları ve Dil Bilgisi.

MAKING USE OF MUSTAFA KUTLU'S STORIES IN TURKISH TEACHING

ABSTRACT

Technological developments, the needs and expectations of a society are important factors shaping the education. When historical periods are followed, it can be clearly seen that different approaches have been adopted from time to time in the Turkish education system. The Turkish education system has adopted constructivist approach as of 2006 and the 2006, 2015, 2017, 2018 and 2019 and thus Turkish Curriculum has been prepared within the framework of this approach. Teaching is text-based and student-centered In the constructivist approach. The main features of this approach are that it is process-oriented, makes the student active in the education process and uses texts as a tool. In the teaching process, different types such as poetry, stories, informative texts are used. The text types suggested in the programs are prepared after the constructivist approach are determined according to the grade levels. Narrative texts have been included in the programs at every grade level. The use of texts as a tool in Turkish teaching and the inclusion of narrative texts at every grade level are related to literary texts with an important place and effect in teaching.

Mustafa Kutlu has works in the genres of essays, conversations, research-analysis and stories.

Cilt/Volume 3, Sayı/Issue 2, 2022

The basic idea of the author in his fiction and informative texts; The fact is that people who are stuck in a modernized, uniformized social structure may find the peace they seek by returning to nature. In the curriculum; the aim is to gain learning areas, basic skills, grammar and values education in integrity. It is thought that the form and content features of Kutlu's stories are rich and capable of exemplifying the achievements specified in the Turkish curriculum. In the study; listening, watching, speaking, reading, writing, grammar areas and values were exemplified with sections from the stories and activities have been organized in accordance with the acquisitions in each skill area. This study, including all of Kutlu's stories, has been prepared to show that the author's stories can be used in all areas of Turkish teaching, sometimes in their entirety, sometimes at the level of words, phrases, sentences and paragraphs.

Keywords: Turkish Teaching, Mustafa Kutlu, Text, Story, Learning Areas and Grammar.

GİRİŞ

Eğitim-öğretimde yöntem ve yaklaşımların belirlenmesinde bilimsel gelişmeler, kültürel ve toplumsal yapı, toplumun ve bireyin ihtiyaçlarıyla birlikte bireyden beklenen roller de etkilidir. Tarihsel gelişim içinde eğitim-öğretimde farklı dil öğretim yaklaşımları benimsenmiştir. Türk eğitim sisteminde 2006 itibarıyla eğitim-öğretim anlayışı değişmiş; 2006, 2015, 2017, 2018 ve 2019 Türkçe Öğretim Programı yapılandırmacı yaklaşım çerçevesinde hazırlanmıştır. Bu yaklaşımda öğrenme, bireyin aktif çabalarıyla gerçekleşir. Öğrenci ve öğrencinin zihni merkeze alınır. Eski bilgiler ve yeni bilgiler arasında bağ kurmak, bilgiyi yeniden yapılandırmak suretiyle dil öğrenilir. Bu süreçte öğrenci; düşünme, araştırma, sorgulama, eleştirme, analiz ve sentez yapabilme, öğrenmeyi öğrenme becerileri kazanır. Öğretmen bilgiyi doğrudan sunan değil, öğrencileri aşamalı olarak etkinliklere ve görevlere yönlendiren rehber konumundadır (Durmuş ve Okur, 2013: 42). Yapılandırmacı yaklaşımda özellikle son yıllarda ders kitaplarında yer alan metinler, belirli temalar çerçevesinde sınıf düzeyine uygun etkinliklerle bütünleştirilmektedir. Öğretmenin rehberliğinde etkinliklere hazırlanan öğrenciler, dil ve dilin kurallarını temel dil becerileri ve değerlerle birlikte bütüncül bir şekilde öğrenirler.

Öğrencilere kazandırılması hedeflenen değerlerin ve temel becerilerin öğretiminde ana materyal, metinlerdir. 2019 Türkçe Öğretim Programı'nda her sınıf düzeyine uygun 8 tema işlenmesi öngörülmüştür. Her tema başlığı altında temalarla ilişkili konu önerileri ve sınıf düzeylerinde yararlanılabilecek metin türleri de ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Buna göre 2019 Türkçe Öğretim Programı'nda şiir ve hikâye edici metinlerden her sınıf düzeyinde, bilgilendirici metinlerden ise ağırlıklı olarak 7 ve 8. sınıf düzeyinde yararlanılabilir.

Türkçe öğretimi; ilk okuma-yazma, öğrenme alanları, temel beceriler ve değerler eğitimini kapsayan geniş bir alandır. 2017 Türkçe Öğretim Programı'nda değer öğretiminin gerekliliği ve değer öğretimi sürecinde öğretmenin rol model olması gerektiği, değerlerin etkinlikler yoluyla öğrencilere kazandırılacağı belirtilir. 2018-2019 Türkçe Öğretim Programı'nda ise değer

Cilt/Volume 3, Sayı/Issue 2, 2022

tanımı yapılı ve kök değerlerimiz olarak “adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik” sıralanır (Türkçe Öğretim Programı, 2018-2019: 4). Bu bağlamda temel değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek Türkçe öğretiminin temel hedeflerindedir. Ayrıca öğrencilerin kişisel, sosyal, akademik ve iş hayatlarında ihtiyaç duyacakları becerileri kapsayan yetkinlikleri kazanmaları da hedeflenir.

Programda belirtilen hedeflere ulaşmak amacıyla metinler, öğretim aracı olarak kullanılırlar. Türkçe ders kitaplarında Mehmet Âkif Ersoy, Ömer Seyfettin, Sait Faik Abasıyanık, Falih Rıfkı Atay, Yaşar Kemal, Haldun Taner, Ahmet Hamdi Tanpınar, Şevket Rado, Saim Sakaoglu ve Mustafa Kutlu⁴ gibi yazarların metinleri yer almaktadır.

Mustafa Kutlu'nun deneme, araştırma-inceleme, sohbet ve hikâye türünde 40'tan fazla eseri vardır. Türkçe öğretiminde yararlanılması amacıyla incelenen 27 hikâye kitabında; tema ve konu çeşitliliği, kültürel değerler, geleneğe bağlılık, tabiata/öze yönelim, zengin söz varlığı, olay kurgusunda çeşitlilik, farklı hikâye oluşturma yöntemleri ve özgün üslup tespit edilmiştir. “Hikâyelerinde modern olanla geleneğin başarılı bir harmanını yapan Kutlu, Türk edebiyatına kendi deyişiyile “temeli mâzide olan ama bugünü aksettiren ve geleceğe uzanan” yeni bir tarz getirmiştir” (Tonga, 2016: 28). Yazarın 27 hikâye kitabının taşıdığı biçim ve içerik özellikleriyle parçadan bütüne (kelime, kelime grubu, cümle, paragraf, konu ve tema düzeylerinde) Türkçe öğretiminde yararlanılabilecek kaynaklar arasında değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Leyla Karahan'ın edebî metinlerden alıntılarla hazırlanmış *Türkçede Söz Dizimi* adlı kitabında yer tamlayıcısı, isim tamlaması, ünlem grubu, anlam ilişkisiyle bağlanan cümleler, zaman kaymaları ve işlev değişimleri gibi konular; Kutlu'nun *Bu Böyledir* hikâyesinde geçen kelime grubu ve cümle örneklerinden yararlanılarak açıklanmıştır (Karahan, 2014). Dil becerilerinin geliştirilmesine yönelik farklı etkinlik örneklerinin yer aldığı *Sözlü ve Yazılı Anlatım Etkinlikleri* adlı kitapta ise “Red Cephesi” adlı hikâyeden bir bölüm, sözlü ve yazılı anlatım alıştırmaları olarak düzenlenmiştir (Bayram, 2005: 42). Bu ve benzeri çalışmalardan alınan ilhamla Kutlu'nun bütün hikâyeleri, Türkçe dersi amaç ve kazanımları dikkate alınarak tarafımızdan hazırlanan yüksek lisans tez çalışmasında incelenmiştir (Aşı, 2021). Tezde öğrenme alanları ve dil bilgisi kazanımlarının örneklendirilmesinde Kutlu'nun hangi hikâyelerinden yararlandığı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

⁴ Örnekler; *İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabı*, MEB yayınları, Ankara, 2014 ve *İlköğretim 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı*, MEB yayınları, Ankara, 2015. kitaplarından tespit edilmiştir.

Tablo 1- Türkçe Öğretiminde Yararlanılması Amacıyla Değerlendirilen Hikâyeler.

Öğrenme Alanları			
Dinleme/İzleme	Konuşma	Okuma	Yazma
Yıldız Tozu Hüzün ve Tesadüf Tirende Bir Keman Arkakapak Yazıları	Rüzgârlı Pazar Beyhude Ömrüm Tufandan Önce	Uzun Hikâye Huzursuz Bacak Sevincini Bulmak	Menekşeli Mektup Hayat Güzeldir Mavi Kuş Tahir Sami Bey'in Özel Hayatı
Dil Bilgisi			
Arkakapak Yazıları Beyhude Ömrüm Bu Böyledir Chef Hayat Güzeldir Hesap Günü Huzursuz Bacak Hüzün ve Tesadüf İyiler Ölmez Kapıları Açmak Mavi Kuş Menekşeli Mektup Nur Rüzgârlı Pazar		Sevincini Bulmak Sır Sıradışı Bir Ödül Töreni Tahir Sami Bey'in Özel Hayatı Tarla Kuşunun Sesi Tirende Bir Keman Tufandan Önce Uzun Hikâye Ya Tahammül Ya Sefer Yıldız Tozu Yoksulluk İçimizde Yokuşa Akan Sular Zafer Yahut Hiç	

Bu makalede ise Kutlu'nun hikâyeleri, Türkçe öğretiminde yararlanılması amacıyla Türkçe öğretim programlarıyla karşılaştırmalı olarak incelenmiş; güncel programda belirtilen değerler, temel dil becerileri ve dil bilgisi kazanımları Kutlu'nun hikâyelerinden kesitlerle örneklendirilmiştir. Ayrıca *Hüzün ve Tesadüf*, dinleme/izleme öğrenme alanında; *Beyhude Ömrüm*, konuşma öğrenme alanında; *Uzun Hikâye*, okuma öğrenme alanında; *Mavi Kuş* ise yazma öğrenme alanında örnek metin olarak değerlendirilmiştir.

1. Türkçe Öğretiminde Mustafa Kutlu'nun Hikâyeleri

Türkçe Öğretim Programı'nda, sürekli gelişen ve değişen dünya içinde bireylerin yaparak yaşayarak hayata hazırlanması düşüncesine öncelik verilir. Kutlu da yaşanmış ya da yaşanabilecek olay ya da durumları hayatın içinden kişiler vasıtasıyla kurguya yansıtır. Kutlu'nun eserlerindeki gerçeğe yakınlık, gerçekte kurgu arasındaki ince çizgi *Hüzün ve Tesadüf*'te "Kambur Hafız ve Minare" hikâyesine konu olur. Hikâyede okur, kendi yaşamını anlattığı gerekçesiyle yazara hesap sorarak yazdıklarını değiştirmesini ister. Yazar, hayatın

içinden seçtiği gerçeklikleri kurguya yansıttığını “*hikâyecilik dersi*⁵” niteliğindeki yapıyla okura sezdirir. Dolayısıyla hayatın içinden seçilen gerçeklikler üzerine kurulan bu hikâyeler, okurlarını/öğrencilerini hayatın farklı gerçeklikleri ile karşı karşıya getirecektir. Okumak için köyden kente gelen ve kentin zorluklarıyla karşılaşan, harçlığını çıkarmak için çalışan çocuklar; aile bireylerinin ölümünden sonra hayata tutunmaya çalışan gençler; yoksulluk, engellilik gibi zorluklarla mücadele eden, kendini tanıma ve varlığın anlamını arama gayretindeki insanlar; sanayileşmenin ve şehirleşmenin insan, dünya ve tabiat üzerindeki olumsuz etkileri gibi insana ve hayata dair hususlar bu hikâyelerde yer alır.

Kutlu, eserlerinde toplumun ve bireyin sorunlarına duyarsız kalmaz; onların sorunlarına çözüm yolları sunar (Koçak Işık, 2019: 31). *Hayat Güzeldir* hikâyesinde değişen zaman, çevre ve hayat; geçmişe ve çocukluğa özlem; doğa ve hayvan sevgisi; çalışmak zorunda olan çocuklar; kanaat, merhamet, paylaşmak, arkadaşlık, dostluk, vefa, şükür, sadakat, azim, dürüstlük, sevgi, saygı ve hayal gibi gerçek yaşamda insan davranışlarını biçimlendiren değerler ve davranış örüntüleri yer alır. Mustafa Kutlu’nun hikâyeciliği denildiğinde; gelenek, toprak, tabiat, taşra, adalet, merhamet ve dostluk gibi kavramlar öne çıkar. Değirmenci’ye göre Mustafa Kutlu’yu ve onun hikâyeciliğini karşılayan ilk kelime *ahlaktır* (Değirmenci, 2020: 94). Yazar, *ahlak* kavramını kelimelerde askıda bırakmaz; kahramanlarının davranışlarında gerçeğe uygun biçimde sözlü ve sözsüz canlandırır.

Arkakapak Yazıları’nda ortaokul seviyesi öğrencilerinin okuyabileceği farklı konularda küçük hikâyeler yer alır. Doğa sevgisi, merhamet, kanaat, yardımseverlik, dayanışma, ahlak ve eğitim gibi değerlerin işlendiği bu hikâyelerde değerlere yönelik somut yaşantı örnekleriyle karşılaşılır. *Güzel Bir Gün Nasıl Olur?* hikâyesinde helva satan küçük çocuk; çalışmak, kanaat ve merhamet değerlerini hatırlatır. “Çocuk, helvayı garantilediğini anlayınca türküye başlıyor... “Caney, caney, caney...” Küçük satıcı, etraftan uzanan ellere yetişmeye çabılıyor. Göz açıp kapayınca kadar tepsideki helvalar bitiyor... Ohhhh...” (Kutlu, 2018a: 9). Küçük helva satıcısının helva alanlara türkü söylemesi; etraftaki insanların bu duruma kayıtsız kalmamaları ve çocuğun tepsisindeki bütün helvaları satabilmesi insanlar arasındaki dayanışmanın güzelliğini betimler.

İçimizden Geçen Irmak hikâyesinde “Bir bakışımızla mermileri geri çevirir, top namlularını eritebilir, barajları yıkabilirdik. Hele bir el-ele tutuşmaya görelim, hele bir ağızdan şarkımıza başlamayıverelim, Çin ü Maçın’dan duyuluyordu sesimiz” (Kutlu, 2018a: 19) ifadeleri de birlik ve beraberlik değerini sezdirici niteliktedir.

Akbank’ın Önünde Armut Ağacı hikâyesinde, şehrin merkezinde bütün olumsuz şartlara rağmen meyve vererek şehirleşmeye meydan okuyan armut ağacıyla doğa sevgisi işlenir. “İstanbul’da,

⁵ Selçuk Çıkla, *Kurmacanın Peşinde Hikâye ve Roman Yazıları* adlı kitabında “Kambur Hafız ve Minare” hikâyesini “gerçek yazar, gizli yazar, anlatıcı, muhatap, gizli okur ve gerçek okur” bakımından değerlendirmiştir. Ayrıntılı bilgi için bk.: Selçuk Çıkla, *Kurmacanın Peşinde Hikâye ve Roman Yazıları*. Çolpan Kitap, Ankara, 2019, ss. 203-208.

Karaköy Meydanı'nda, Akbank'ın önünde bir armut ağacı var. Her bahar çiçek açar, meyve verir. Kimi-kimsesi, arayanı soranı yoktur... Onu oraya kim dikmiştir? Nasıl gelişip serpilmiştir, böyle güzelleşmiştir?" (Kutlu, 2018a: 20) Bu örnek kesitte olduğu gibi diğer hikâyelerde de yazarın doğaya duyduğu sevgi, doğanın tahrip edilişi karşısındaki hüznü, doğal güzelliklerin tasvirini içeren zengin söz varlığıyla somutlaştırır. Bu söz varlığı, dil öğretiminin yanı sıra doğa sevgisi gibi soyut kavramaların öğretiminde de etkili olacaktır.

1.1. Dinleme/İzleme

Dil öğrenimi, ilk olarak dinlemeyle başlar. Dinleme becerisi, konuşan kişinin vermek istediği iletiyi pürüzsüz olarak anlayabilme ve söz konusu uyarana tepkide bulunma olarak tanımlanır (Ungan, 2014: 136). Dinleme, iletişim kurmanın ve öğrenmenin temel yollarından biridir. "Dinleme becerisi konuşma, yazma ve okuma gibi öğrenilir; sonradan kazanılır" (Yüksel, 2014: 174). Türkçe dersi kapsamında dinleme/izleme becerisi edindirmede okuma metinlerinin yanı sıra dinleme/izleme metinlerine de yer verilir. Kutlu'nun pek çok hikâyesi; temel dil becerilerinin, dil bilgisi kurallarının, değerler ve yetkinliklerin kazandırılmasında örnek metin olarak yararlanılabilecek özellikleri taşımaktadır. Bazı hikâyeler, dinleme/izleme alanıyla ilgili daha fazla öge içermeleriyle dikkat çeker. Bu özellikteki hikâyelerinde yazar; tabiatın sesini, tabiatın sesiyle coşan insanı ve duyguyla ortaya çıkan türküleri önemser. *Tirende Bir Keman*, seksenden fazla türkü ve şarkıya yer verilmesi; müziğe ait kavramlar içermesi yönüyle dinleme/izleme becerisinin geliştirilmesinde kullanılabilecek örnek bir metindir.

Hayat Güzeldir'de yirmi bir, *Arkakapak Yazıları*'nda yirmi iki birbirinden bağımsız kısa hikâye vardır. Bu kısa hikâyelerin konuları, Türkçe Öğretim Programı'nda belirtilen tema ve konu önerileriyle benzerlik gösterir. Ayrıca "adalet, dostluk, dürüstlük, sabır, sevgi, sorumluluk, yardımseverlik" kök değerlerinin somut örneklerini de bu kısa hikâyelerde bulmak mümkündür. *Arkakapak Yazıları*'nda yer alan "Güvercin Avlayan Martı" hikâyesinde tabiatın değişen/bozulan ekolojik dengesi, martının güvercin yemesi üzerinden anlatılır. Tabiatın kanununa göre martıların balıkla beslenmeleri gerekmektedir. Fakat onlar, balık yerine güvercin avlanmaya başlamışlardır. Yazar, bu duruma "tabiatın kanunu değil bu... Balıkla beslendiğini bildiğimiz bu güzelim hayvanlar neden yoldan çıktı böyle?" (Kutlu, 2018a: 12-13) sözleriyle sitem eder. İnsanlar gibi hayvanlar da özlerini kaybetmişlerdir artık, yaşanan bu değişim ekolojik dengenin bozulduğunun somut kanıtıdır. Hikâye konusu itibarıyla orta öğretim seviyesi öğrencilere doğa bilinci kazandırılmasında dinleme metni olarak kullanılabilir.

Hüzün ve Tesadüf'te *Seyfettin'i Severdik*, *Mahsun Mücahit*, *Su Sesi*, *Hüzün ve Tesadüf*, *Dürbünlü Çiçek* ve *Uç Selahattin Uç*; *Arkakapak Yazıları*'nda *Güzel Bir Gün Nasıl olur?*, *Güvercin Avlayan Martı*, *İçimizden Geçen Irmak*, *Akbank'ın Önünde Armut Ağacı* ve *5402* adlı hikâyeler ve çocuk kitabı olarak değerlendirilen *Yıldız Tozu* sınıf içinde dinleme/izleme metni olarak düzenlenebilecek metinsellik ölçütlerini taşımaktadır.

Hüzün ve Tesadüf, on yedi küçük hikâyeden oluşur. Hikâyelerin ortak ana fikri; insanın özü,

dürbünlü çiçekten görünen dünya gibi güzel ve doğaldır. Zaman değiştikçe dünya da insanlar da değişmiştir. Doğa sevgisi, yardımseverlik, kanaat, merhamet, sevgi, barış, şükür, arkadaşlık, dayanışma ve ahlak gibi insan davranışlarını biçimlendiren aynı zamanda insan hayatına yön veren temel değerler eserde yer alır. Bu değerler; çalışmak zorunda olan çocukları, fakir insanları, engelli çocuk ve yetişkinleri hikâye kahramanı olarak seçen hikâyelerde işlenir. Anlatı kişileri; sahip oldukları şeylere şükreden, kanaatkâr ve zorluklara karşı mücadele eden insanlar olarak betimlenir. Bu özellikler, *Hüzün ve Tesadüf*'teki hikâyelerin dinleme/izleme öğrenme alanında ve değerler eğitiminde yararlanılmasına imkân sağlar.

Hikâyelerde kullanılan çiçek, bitki, hayvan ve yer adları, farklı türde kelime ve kelime grupları eseri söz varlığı bakımından zenginleştirmiştir. Gül, leylâk, menekşe, sardunya, zerdali, kuzukulağı, fesleğen, yarpuz gibi çiçek adları; kırlangıç, arı, serçe, karga, kirpi, bülbül, tazi, ceylan gibi hayvan adları; eyvan, maruzat, muğlak, marşandiz, tozu dumana katmak, rehavet çökmek ve müzakere etmek gibi kelime ve kelime grupları; “Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar.” ve “Hamama giren terler.” gibi atasözleri hikâyelerin söz varlığını örneklendirir.

Eserde yer alan “Bir Şey Yap” hikâyesi, bir ders süresinde işlenebilecek biçim ve içerik özelliklerini taşır. Hikâyenin derste okunması, öğrencilerin atasözlerini bulmaları ve cümle içinde kullanmaları biçiminde bir etkinlik düzenlenebilir.

Şekil 1- Dinleme/İzleme Becerisi Etkinlik Örneği.

Dinleme/İzleme Becerisi Etkinlik Örneği “Atasözlerini Bulmaca/Kullanmaca”

“Bir Şey Yap” hikâyesindeki atasözleri

1. “Sabır ile koruk, helva; dut yaprağı, atlas olur.”
.....
2. “İyilik yap denize at, balık bilmezse Hâlık bilir.”
.....
3. “Ateş olsa cürmü kadar yer yakar.”
.....
4. “Hamama giren terler.”
.....
5. “Çabuk parlayan, çabuk söner.”
.....
6. “Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar.”
.....

Örnek etkinlikte olduğu gibi hikâyelerde Türkçenin öğretimi amacıyla yararlanılabilecek anlamlı ve görevli dil birimleri vardır. Dilin zenginliklerini kullanan Kutlu, farklı yazı teknikleriyle hikâyelerini kurgular. Hikâyeler, tek olarak da bütün olarak da okunduğunda anlaşılabilir bir anlam bütünlüğüne sahiptir. Yazar, okurla sohbet eder gibi -geleneksel anlatımdan yararlanarak- hikâyelerini anlatır. Bu özellikler, öğrencinin metni okumasını, dinlemesini,

okuduğunu/dinlediğini anlamasını kolaylaştıracak bir yapı sunar. Bu bakımdan hikâyeler, içerik özelliklerinin yanı sıra biçim özellikleriyle de Türkçe öğretimine kaynak oluşturabilirler.

1.2. Konuşma

Konuşma; dinleme becerisiyle doğrudan bağlantılı, insanlar arasında sözlü iletişimi sağlayan dil etkinliğidir. Anlatma becerileri içinde olan bu etkinlik, kişinin duygu ve düşüncelerini doğru ve etkili bir şekilde aktarabilmesi bakımından önemlidir. “Konuşma, ilkökul ve ortaokul düzeyinde bir öğrencinin kendini gösterebilme ve ifade etme yollarından en önemlisidir” (Şahin, 2019: 105).

Türkçe dersinde konuşma becerisinin geliştirilmesiyle öğrencilerin Türkçenin estetik zevkine varmaları, zengin söz varlığından faydalanarak kendilerini doğru ve rahat ifade edebilmeleri, sosyal hayatta karşılaşılabilecek sorunları konuşarak çözebilmeleri; durumları yorumlayıp değerlendirebilmeleri amaçlanır. Taşer’e göre ana dili; insanın kendi öz tarihi, öz yaşamı, varlığının baş koşulu; sevinçlerinin, coşkularının, mutluluklarıyla mutsuzluklarının, özlemlerinin biricik kaynağıdır (Taşer, 2012: 265-266). Kutlu’nun hikâyeleri; geleneksel ve millî yaşantıyı yansıtmaları bakımından Türkçe öğretiminde ve ana dili bilincinin kazandırılmasında yararlanılabilecek eserlerdendir. Dünya görüşü ve anlatım biçimiyle geleneğe bağlı olan yazar, bu bağlılığı eserlerinde kullandığı kelime, kelime grupları ve cümle yapılarıyla okura aktarır. Bu hikâyelerde günlük dilin dışında kullanılan kelimelerle hem hikâyelerin anlatımı estetik değer kazanır hem de okurun/öğrencinin söz varlığı zenginleşir.

Bu hikâyelerde dikkat çeken özelliklerden bir diğeri de geleneksel anlatım biçimlerinden yararlanılmasıdır. Hikâyelerin serim, düğüm ve çözüm planı yazarın özgün anlatımıyla alışılmışın dışına çıkar. Yazar, geleneksel anlatım biçimlerinden biri olan meddah üslubuyla anlatmaya başlar; hikâye ile ilgili ya da ilgisiz farklı konulardan bahsederek kurguya ara verir. Anlatı kişisi, yazarın sesiyle ya da okurun uyarısıyla hikâyenin anlatımına geri döner. *Mavi Kuş* (Kutlu, 2018ç: 17-18) ve *Kapıları Açmak* (Kutlu, 2017ç: 27) hikâyelerinde yazar, geleneksel anlatım biçimini kullanmakla kalmaz bu konuda bilgi de verir. “Yahu ben meddah mıyım? ara sıra omzumdaki havlu ile alnımın terini silip “Ey yârenler, nerde kalmıştık bakalım” diye mevzuyu çekip uzattıktan, tadını kaçırdıktan sonra toparlamaya çalışacak. / Hayır, hayır!.. / Bu, hikâye ile roman arasında bir kitap. / Kayda-kuyda bağlı. Girişi-gelişmesi-sonucu var. Altyapısı-üstyapısı, çatısı, bacası var. Göstereni, gösterileni, imi, timi var” (Kutlu, 2018ç: 17-18). Örnekte olduğu gibi Kutlu’nun geleneksel anlatım özelliklerini kullanarak okurla sohbet eder gibi hikâyelerini anlatması, öğrencilerin metni kolay okumalarını sağlayabilir. Hikâye içinde geleneksel anlatımla ilgili bilgi verilmesi ise bu konuda öğrencilere somut örnek oluşturur. Dinleme ve konuşma becerilerinde etkili olan bu anlatım, yazma becerisinde de bir yöntem olarak değerlendirilebilir.

Hikâyelerde konuşma becerisinin gelişmesine katkı sağlayacak bitki, hayvan, yiyecek, akrabalık ve yer adları; deyimler, atasözleri gibi kelime ve kelime gruplarının yanı sıra ayet, hadis, şiir,

şarkı ve türkü sözleri de yer alır. *Yokuşa Akan Sular*'da leylak, filbahri, menekşe; *Beyhude Ömrüm*'de keklik, çayır kuşu, turna; *Bu Böyledir*'de yufka ekmek, çökelek, güveç; *Hüzün ve Tesadüf*'te kan tepesine çıkmak, serap görmek, kanı ısınmak; *Sıradışı Bir Ödül Töreni*'nde "Aramakla bulunmaz, ama bulanlar ancak arayanlardır" ve *Beyhude Ömrüm*'de "Güzel uyandı / Cama dayandı / Cam kırıldı / Kana boyandı." gibi örnekler hikâyelerdeki söz varlığının zenginliğini gösterir. Dolayısıyla bu örnekler, Türkçe Öğretim Programı'nda yer alan hayatın her alanında doğru, güzel, etkili konuşma ve konuşulanları doğru anlayıp yorumlama becerisinin kazanılmasına katkı sağlayacak bir içerik sunmaktadır.

Beyhude Ömrüm'de tabiat sevgisiyle dolu olan hikâyeye kahramanının ıslak kaya etrafında bahçe kurma çabası ve bu bahçede hayatını tamamlaması anlatılır. Hayatta herkesin bir amacı olmalıdır ve bu yolda karşılaştığı zorluklarla mücadele etmelidir. Bu ana fikir çerçevesinde hikâyeye kişisi Gülpaşa Çavuş'un oğlu Yedigâr'ın da bir amacı vardır. O, amacına ulaşmak için mücadele eder; engellemelere boyun eğmez.

Hikâyede doğa sevgisi, yoğun olarak işlenir. İçinde bulunduğumuz dünyada eşya için çalışan, mücadele eden, hayatını bu uğurda tüketen insanlar vardır. *Beyhude Ömrüm*'de bunun tam tersi olarak bir kaya etrafında bahçe kurmak çabasında hayatını tamamlayan bir kişi anlatılır. Yedigâr; mutluluğa, huzura ve yaşama sevincine bu amaç doğrultusunda ulaşır.

Beyhude Ömrüm, programda belirtilen "Doğa ve Evren" teması içinde değerlendirilecek bir metindir. Hikâyede ayrıca "Erdemler" tema ve konu önerileri içinde yer alan "ahlak, alçak gönüllülük, azim, cömertlik, dayanışma, dostluk, dürüstlük, güven, iyilikseverlik, kardeşlik, merhamet, paylaşma, sabır, sadakat, saygı, sevgi, sılayırahim, vefa, vicdanlı olmak, yardımlaşma" (Türkçe Öğretim Programı, 2019: 15) değerlerinin somut yaşantı örnekleri de bulunur.

Hikâyenin baş kişisi Yedigâr'ın ıslak kaya etrafında bahçe kurma çabası anlatılırken zengin söz varlığı kullanılır. Hikâyede çeşitli çiçek, bitki, hayvan, yiyecek ve yer adları; deyimler, atasözleri ve kültürü yansıtan araç-gereç adları dikkat çeker. Yaban gülü, fesleğen, karanfil, yarpuz, yonca, çiğdem ve kuzukulağı gibi çiçek adları; söğüt, dut, çınar ve alıç gibi ağaç adları; buğday aşısı, pekmez, tarhana, tirit ve turşu gibi yiyecek adları; keklik, toy kuşları, ardıc kuşu, ceylan ve karabatak gibi hayvan adları; Mardin, Bursa, İstanbul, Erzincan, Kars ve Diyarbakır gibi şehir adları; şirazesini dağılmak, tozu dumana katmak, nefisini köreltmek ve kaç çatmak gibi deyimler; "Dervişin fikri neyse zikri de odur." ve "Pilavdan dönenin kaşığı kırılınsın." gibi atasözleri hikâyenin söz varlığını oluşturan kelime ve kelime grupları arasındadır. Eserde ayrıca bakır sini, kirpikli sahan, güğüm, bulgur kazanı, kuyu bakracı, peşkir, Gürün şalı, entari, kağrı arabası ve saban gibi kültürü yansıtan araç-gereç adları dikkat çeker. Tespit edilen söz varlığı, Kutlu'nun geleneğe ve doğal yaşama bağlılığının dil düzeyindeki göstergeleridir.

Yazar, değişen yaşam biçimini anlatırken artık kadınların buğday kaynatırken hep bir ağızdan türkü söylemediklerinden; erişte kesen, tarhana döken kimse kalmadığından; insanların

sevincini kaybettiğinden, sevinmek ve üzölmek kavramlarının anlamını yitirdiğinden (Kutlu, 2012: 133-134); köydeki insanların şehirlere göç ettiğinden ve köylerde öğretmenlerin okutmak için öğrenci bulamadığından (Kutlu, 2012: 175) yakındır. Değışen hayat biçimleriyle beraber değerler de zamanla kaybedilmiştir. *Beyhude Ömrüm*'de küçük bir bahçenin kurulmasının ardında doğa ve doğal yaşam sevgisi, yardımseverlik, dayanışma, kanaat, çalışmak, inanç, azim, cesaret ve kararlılık gibi insan davranışları üzerinde etkili olan temel değerler vardır. Hikâye, değerlerin öğretiminde ve konuşma becerisinin geliştirilmesinde yararlanılabilecek özellikleri taşıması bakımından farklı etkinliklerle Türkçe öğretiminde kullanılabilir. Hikâyenin okunmasıyla zihinlerde canlanan bahçe tasvirine karşılık öğrencilerin kendi düşünme becerilerini kullanarak zihinlerinde tasarladıkları bahçe tasvirinin sınıf içinde paylaşılması, konuşma becerisi için bir etkinlik örneğidir.

Şekil 2- Konuşma Becerisi Etkinlik Örneği.

Konuşma Becerisi Etkinlik Örneği "Kendi Bahçeni Kendin Düzenle"

Hikâyedeki Bahçe Tasviri

Göz alabildiğine bahçeler, bağlar...

Ağaç denizi, elmalar, armutlar, kütür kütür yeşil erik, üzüm, nar bahçeleri, funda, sarmaşık, ot, çayır, mısır, patates, soğan, mor patlıcan, biber, kan-kırmızı domates, çıtır çıtır salatalık, tere, maydanoz, roka, kiraz, vişne, armut, dağ armudu, ahlat, bodur meşe, dikenli karamuk, geven, ısırgan, çakır diken, yarma şeftali... (Kutlu, 2012: 12)

Öğrencilerin Hayal Dünyalarında Tasarladıkları Bahçe Tasviri

.....

.....

1.3. Okuma

Okuma, eğitim-öğretim sürecinde kazandırılmak istenen temel becerilerdendir. Bu beceri insanın belirli bir olgunlaşma sürecine ulaştıktan sonra kazanabildiği iki yönlü bir eylemdir. Okuma sürecinde metin üzerinde gözün sıçramalar ve duraklamalar yaparak metni algılaması okumanın fiziksel yönünü; algılanan metnin beyne ulaşarak anlamlandırılması ve ön bilgilerle ilişkilendirilerek yapılandırılması ise okumanın zihinsel yönünü oluşturur (Anıcı, 2012: 5-6).

Okuma becerisi; öğrencinin farklı kaynaklara ulaşarak yeni bilgi, olay, durum ve deneyimlerle karşılaşmasını sağlar. Kutlu'nun eserleri, okuma metni olmalarının yanı sıra içeriğinde kullanılan metinler arası gönderimlerle okuru farklı eserlere de yönlendirecek niteliktedir. Okur; *Sır*'da Sait Faik Abasıyanık-*Son Kuşlar* (Kutlu, 2018g: 83), *Bu Böyledir*'de Tolstoy-*Anna*

Karenina (Kutlu, 2018b: 62), *Rüzgârlı Pazar*'da Paulo Coelho-*Simyacı* (Kutlu, 2018e: 125), *Menekşeli Mektup*'ta Cengiz Aytmatov-*Gün Olur Asra Bedel* (Kutlu, 2018d: 36), *Zafer Yahut Hiç*'te Ahmet Hamdi Tanpınar-*Huzur* (Kutlu, 2018j: 156) gibi yazar-eser adlarıyla karşılaşır. Hikâyelerde geçen yazar ve eser adları, öğrenciyi okuma kültürünü zenginleştirecek bilgi birikimine ulaştırması bakımından önemlidir.

Kutlu'nun eserlerinin okuma becerisinin geliştirilmesine katkı sağlayacağı düşünülen diğer bir özelliği, hikâyelerin kurgusunda okumayı seven kişilere yer verilmesidir. Kitap sevgisi, kitap okumayı seven kişiler ve kitap okumanın önemi "Derler ki bu kitap aşkı başka bir aşk daha doğrusu ortak kabul etmezmiş." (Kutlu, 2016b: 144), "Nezaket, o kitapları bir bir okudu. Kendisinden başka kütüphaneye uğrayan yoktu." (Kutlu, 2018ğ: 43), "Nur ortaokulda yine bir kitap kurdu olarak okulun kütüphanesini gözden geçirdi." (Kutlu, 2017d: 70) ve "Okumaya ihtiyacımız ancak ahlaka ihtiyacımız kadardır." (Kutlu, 2018a: 25-26) gibi cümlelerle hikâyeye yansır. Hikâyelerde tespit edilen bu özellikler, öğrencilere okuma alışkanlığı kazandırılmasında doğru model oluşturabilir.

Okuma öğrenme alanında, metnin söz varlığı ve metinden çıkarılacak anlam önemlidir. Kutlu, değişen ve bozulan dünyayı kullandığı kelimelerle gizler ve olmasını istediği dünyayı ön plana çıkarır. Doğallığa ve doğru yaşamaya dair kullandığı söz varlığı, okura özü ve doğruyu gösterir mahiyettedir. Hikâyeler dil düzeyinde incelendiğinde doğa sevgisinin, doğal yaşamın ve eğitsel değerlerin anlatımı ve bu bağlamda kullanılan söz varlığı dikkat çeker. Yıldız; Kutlu'yu iyiyi bol bol anlatan, anlatmakla kalmayıp gösteren yazar olarak tanımlar. "Kötüyü anlatarak kötuden hikmet çıkarma yoluna tercih etmez. Kötüyü göstermenin, belki hikmeti olsa bile zihni kirleteceğini düşünür" (Yıldız, 2019: 128). Kutlu'nun hikâyelerindeki "iyi" yalın, doğal, akıcı ve özgün anlatımla okura sunulur. Bu anlatım, *Rüzgârlı Pazar* hikâyesinden şöyle örneklendirilebilir:

İğde nerede? / Otoların geçtiği köprü ile yayaların yürüdüğü üst geçit arasında. Orayı ağaçlandırmışlar. Çitlembik, mazı, erguvan, akasya, hatmi ve tanımadığım bir sürü ağaç. Yahu gözünü sevdiğimin iğdesi, sen oraya nasıl geldin? Bir kuşun gagasında mı; yoksa bir yandan yürüyüp öte yandan iğde yiyen, çekirdeklerini sağa sola atan, elleri cebinde, başı havalarda bir bozkır çocuğunun eseri misin? (Kutlu, 2018e: 7).

Tespit edilen biçim ve içerik özellikleriyle hikâyelerin okuma becerisine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Uzun Hikâye; Bulgar muhaciri Ali ile Münire'nin ve Münire'nin ölümünden sonra yalnız kalan, birbirine kenetlenen baba ile oğulun hikâyesidir. Hayatta ölümler, göçler, ayrılıklar olsa da insan mutlu olacak pek çok sebep bulabilir. Hikâyenin kurgusu, bu ana fikir etrafında örülmüştür.

Türkçe öğretiminde yararlanılacak metinlerde öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal becerilerini geliştirecek özellikler aranır. Kutlu'nun hikâyelerinde de değerler eğitimi ve farklı beceri

alanlarına yönelik özellikler yer alır. *Uzun Hikâye*'de Ali'nin annesini, babasını ve eşini kaybetmesine rağmen umutsuzluğa düşmemesi; oğlu ile birlikte hayata tutunma çabaları, oğlunun ilk duygusal heyecanları, hikâye kişilerinin okumayı ve yazmayı sevmeleri eserin değer yönünü oluşturur. Kurguda tespit edilen yazar, eser, şarkı ve türkü adları ise hikâyenin metinler arasılık yönünü oluşturur.

Hikâyede Çehov, Dostoyevski, Turgenyev, Kafka, Ahmet Haşim, Ümit Yaşar, Turhan Oğuzbaş, Reşat Nuri Güntekin gibi Türk ve Dünya edebiyatından önemli isimler; *Beyaz Geceler*, *İlk Aşk*, *Barağan'ın Dikenleri*, *Küçük Prens*, *Yeşil Yıllar* ve *Şahika* gibi kitap adları; "Mühür gözlüm seni elden sakınırım kiskanırım" (Kutlu, 2013b: 97) türkü sözleri, "Andıkça geçen günleri hasretle derinden" (Kutlu, 2013b: 40) şarkı sözleri, "Bir vakte erdi ki bizim günümüz / Yiğit belli değil mert belli değil" (Kutlu, 2013b: 49) mısraları yer alır. Böylece öğrenciler hikâye içinde farklı türde metinlerle karşılaşır. Hikâyenin bu özelliği öğrenciye farklı türde metinleri tanıma, merak etme ve araştırma imkânı sunar.

Türkçe Öğretim Programı'nda, okuma öğrenme alanında söz varlığı ve dil bilgisi öğretimine yönelik kazanımlar yer alır. *Uzun Hikâye*'de öğrenci, bilmediği yeni kelime ve kelime gruplarıyla karşılaşır. Öğrenilen bu yeni kelime ve kelime grupları ile öğrenciler, okuduğunu/dinlediğini anlama ve anlatabilme becerisini geliştirebilirler. Hikâyede mavi kahkaha çiçeği, cennet süpürgesi, leylak ve kasımpatı gibi çiçek adları; muhabbet kuşu, bülbül, sığırcık ve keklük gibi hayvan adları; ağzından bal damlamak, kan-ter içinde kalmak, sırta kadem basmak ve ipliği pazara çıkarmak gibi deyimler; "Leyleği kuştan mı sayarsın, yazın gelir kışın gider", "İki gönül bir olunca samanlık seyran olur." gibi atasözleri kullanılmıştır.

Uzun Hikâye'de okumayı seven hikâye kişileri vardır. Bu kişilerden Celal, on üç-on dört yaşlarında okumaya meraklı bir çocuktur (Kutlu, 2013b: 40-41). Feride, çok okur; bir gecede bir kitap bitirir. (Kutlu, 2013b: 92). Hikâyenin ana karakteri Ali de kitapları ve kitap okumayı çok sever. Onun kitap sevgisi, hikâyeye söyle yansıtılır: "Babam yine de hemen her gün kitabevine uğrar, gazetesini orada okur, on defa baktığı kitap raflarına on birinci defa bakmaktan sıkılmaz, kahvesini Cavit Bey ile içer, uzun süre çene çalardı" (Kutlu, 2013b: 62). Ali'nin okuma aşkı ile birlikte yazma alışkanlığı da vardır. Hikâyenin bir kesitinde Ali'nin arzuhalcilik yaptığı anlatılır.

Uzun Hikâye, aile kavramının ön plana çıktığı eserler arasındadır. Ali, Münire ve oğulları birbirlerine sevgi ile bağlıdırlar. Anlatıcı Ali'yi; eşini seven, ev işlerinde ona yardım eden, eşi öldükten sonra da aile bütünlüğünü korumaya çalışan bir kişi olarak tanıtır. Hikâyede aile, sevgi, saygı, dayanışma, yardımseverlik, arkadaşlık, sabır ve merhamet gibi değerler işlenir. Ali, Münire ve oğullarının yaşadıklarıyla bu değerler somut olarak örneklendirilmiştir.

Şef "Benden size izin, istediğiniz kadar oturun vagonda." deyince, annem ile babam hemen işe girişmişler. Demiryolu işçileri de "Gariptir bunlar, sevabına yardım edelim." demişler. Samanla çamuru karıp vagonun çatısını, içini, deliğini deşğini sıvamışlar. Sonra bunun üzerine süpürgeyle mis gibi bir kireç badanası geçirmişler. Görenler bir

Cilt/Volume 3, Sayı/Issue 2, 2022

masal kulübesi der yani. Ama gerçek, benim masalının gerçeği bu. Aklım erdiğinde, ilk hatırladığım fotoğraflar arasında bu kulübenin mutlulukla tüten bacası var. İçeriye kurulan sac sobanın borusu tepeden çıkıyordu (Kutlu, 2013b: 25).

Kutlu'nun bütün hikâyelerinde küçük şeylerle mutlu olan insanlar yer alır. Ali ile Münire, eski bir vagonu yuvaya çevirir ve burada mutlu olmayı başarırlar. Onlar için yuva, sevdikleriyle bir arada olunan mekândır. Ali ile Münire'nin evlilikleri; sevgi, saygı, sabır, kanaat, yardımlaşma ve dayanışmaya dayanır. Ailedeki bu olumlu hava, çocuğa da yansır. Çocuk, ailedeki bu mutluluğu masal olarak nitelendirir. Ali, eşi Münire'yi kaybettiği zamanlarda da aile birliğini korur; oğlunu gerçek aile düzeninde büyötmeye gayret gösterir. Bu özellikleriyle *Uzun Hikâye*, okuma metni olarak öğrencilere sunulmaya değer bir metindir.

Kutlu'nun hikâyeleri genelde farklı biçimde bölümlenmeleriyle ilgi çeker. Fakat *Uzun Hikâye*, bölümlere ayrılmadan kurgulanan hikâyelerdendir. Eser, bölümlere ayrılmamış olmasına rağmen kurgu içinde müstakil olarak anlam bütünlüğü olan ve sadece bu kesitlerin okunmasıyla da çıkarım yapılabilecek bir yapı arz eder. Bu kesitler, Türkçe öğretiminde kullanılacak metinlerde aranılan metinsellik ölçütlerini taşımaktadır. Hikâye, içerik özelliklerinin yanı sıra bu yönüyle de Türkçe öğretiminde kullanılmaya ve öğretim amacıyla etkinlikler düzenlemeye uygundur. "Kelime Bulmaca" *Uzun Hikâye*'den bir kesit seçilerek oluşturulmuş etkinlik örneğidir.

Şekil 3- Okuma Becerisi Etkinlik Örneği.

Okuma Becerisi Etkinlik Örneği "Kelime Bulmaca"⁶

A	E	Y	A	S	P	H	L	İ	U
C	K	R	G	K	Ö	O	L	V	Ş
A	E	T	İ	Z	İ	R	M	A	K
E	R	T	B	Ş	Ğ	Ü	İ	G	Ö
K	L	D	A	K	T	İ	L	O	Z
T	A	İ	Y	Y	L	E	D	N	S
K	I	Ğ	K	M	İ	Z	İ	K	A
E	N	O	Ü	Ş	Z	I	H	N	M
D	J	H	Ş	İ	F	Y	D	B	Ü
İ	S	T	A	S	Y	O	N	F	Ğ

⁶ Bulmaca etkinliği, *Uzun Hikâye* (2013) eserinin 28-30 sayfalarındaki "Annem beni leğende yıkardı..." sözleriyle başlayan ve "Babamı ilk kez ağlıyorken görmüştüm..." sözleriyle biten bölüm kapsamında hazırlanmıştır. Eserin diğer bölümlerinden de öğrenme alanlarına yönelik etkinlikler düzenlenebilir. *Uzun Hikâye*'den bir kesitle oluşturulan bulmaca etkinliği örnek niteliğindedir.

- İstasyon : Tren, metro durağı.
 Vagon : Yük ve yolcu taşımakta kullanılan, lokomotifin çektiği demir yolu aracı.
 Erişte : İnce ince kesilip kurutulan hamur.
 Daktilo : Yazı makinesi
 Baykuş : Başında, kulak yerinde iki sorgucu bulunan, yırtıcı gece kuşlarının genel adı.
 Mızıka : Bando, armonika.
 Irmak : Çoğunlukla denize dökülen, özellikle genişliği ve taşıdığı su niceliği bakımından en büyük akarsu, nehir. (<https://sozluk.gov.tr/> -08.11.2022-)

1.4. Yazma

Yazma becerisi, dil ediniminde “dinleme/izleme, konuşma ve okuma” alanlarından sonra kazanılır. “Yazı, el ve göz eğitime dayanmakla beraber sürekli ve derli toplu alıştırmaları gerektiren bir beceridir” (Aktaş ve Gündüz, 2014: 240). Yazma becerisi kazanımı; okuma alışkanlığıyla, söz dağarcığıyla, sözcüklerin ve dil bilgisi kurallarının doğru kullanılmasıyla bağlantılı bir süreçtir. Bilgi birikimi ve alıştırmaya yapmak, bu becerinin ön koşuludur. Yazma becerisinde anlatım kadar biçim de önemlidir. İlköğretim seviyesindeki öğrencilerin temel dil becerilerini geliştirebilmelerinde masal, fabl, destan, gezi yazıları, anı, biyografi ve hikâye gibi metin türlerinden yararlanılır. Öğrenciler; okudukları metinler aracılığıyla sözcük kullanımını, söz dizimini, paragraf düzenini, anlatım biçimlerini ve tür ayrımını kavrarlar. Bu süreçte, öğrencilerin zihinlerinde yazma becerisine dayalı ön bilgiler oluşur.

Kutlu'nun hikâyeleri biçim özellikleri bakımından farklılık gösterir. *Sır, Yokuşa Akan Sular, Yoksulluk İçimizde, Bu Böyledir* ve *Ya Tahammül Ya Sefer* adlı eserler, bölümlere ayrılarak kurgulanmıştır. Bu bölümlerin her biri ayrı hikâye parçaları olarak da okunabilecek anlam bütünlüğüne sahiptir. *Uzun Hikâye, Beyhude Ömrüm, Rüzgârlı Pazar, Tirende Bir Keman, Tahir Sami Bey'in Özel Hayatı, Sevincini Bulmak* ve *Mavi Kuş* tek bir başlık altında kurgulanan hikâyelerdir. *Arkakapak Yazıları, Hüzüün ve Tesadüf* ve *Hayat Güzeldir* ise birbirlerinden bağımsız hikâyelerden oluşur. *Tarla Kuşunun Sesi*'nde Molla Murat'ın soyu on üç ayrı başlıkta anlatılır. Hikâye “Molla Murat'ın Zuhuru” ile başlar ve “Mustafendi'nin izin Alması ve Destanın Yarım Kalması” ile biter. Bu eserde destansı anlatım ön plana çıkar. Hikâyelerin bölüm başlıkları, üslup ve içerik özellikleri *Dede Korkut Hikâyeleri* ile benzerlik gösterir. Hikâyelerde tespit edilen bu biçimsel özellikler ve hikâye türü içinde kullanılan teknikler, yazma becerisi için örnek değerindedir.

Kutlu, hikâyelerinde geleneksel anlatım biçimlerini kullanır. İncelenen hikâyelerde geleneksel halk hikâyesi anlatıcılığının ve meddah tarzı hikâye anlatma biçiminin izleri vardır. Karaca'ya göre; Kutlu'nun öykü geleneğimizin anlatım imkânlarından yararlanması, kıssalara ve tasavvufî kaynaklara yönelmesi, halk öykücülüğünden beslenmesi ona Türk edebiyatında ayrı bir yer kazandırır (Karaca, 2008: 412). Bu hikâyelerde anlatıcı, geleneksel anlatım biçiminde

olduğu gibi zaman zaman hikâyesine ara verir. Bu sırada yazarı eleştirir, okura seslenir, hikâyenin konusu ile bağlantılı olmayan bir durum ya da başka bir hikâye anlatır. Okurun dikkatini kurgunun dışına çekerek düşünmesini sağlar. Anlatımında, kurgu âlemin ve anlatıcı- okur çerçevesinin dışına çıkar. *Hüzün ve Tesadüf*’te “Bu hikâyeyi kim yazmış? Mustafa Kutlu diye biri. Nerde eğleşir bu adam? Bilmem, İstanbul’da galiba...” (Kutlu, 2013a: 46) ifadeleri kurmaca ve gerçeklik ilişkisini ve ayrımını somut olarak ortaya koyar. *Zafer Yahut Hiç*’te geçen “Kahveye oturur, millet etrafında halka olur. Eskinin halk hikâyecileri gibi anlatmaya başlar. Anlatırken yaşadıklarını bir daha yaşar sanki. Öyle canlı, öyle heyecanlı anlatır ki, kahve yaranı nefesini tutup dinler” (Kutlu, 2018j: 81) sözleriyle doğrudan geleneksel hikâye etme biçimlerine dikkat çekilir. Sözlü geleneğin bir parçası olan meddah tarzı hikâye anlatma biçiminin hikâyelerin kurgusuna aktarılması, öğrencilere yazma becerilerini geliştirmelerinde bir yöntem olarak sunulabilir.

Kutlu, eserlerinde anlatı kişilerinin hayatlarına tek tek değinir. *Rüzgârlı Pazar*’da Duran, Cesur ve Nimet; *İyiler Ölmez*’de Sıtkı, Cihan ve Mustafa; *Mavi Kuş*’ta şoför Kenan, avcı Bilal ve muavin Seyfi; *Tufandan Önce*’de Şemsettin Bilen, İdris Güzel ve Çetin; *Yokuşa Akan Sular*’da Cevher Bican ve Seydali hakkında ayrıntılı bilgiye ulaşılır. *Sevincini Bulmak, Tirende Bir Keman* ve *Tahir Sami Bey’in Özel Hayatı* hikâyelerinde geriye kırılmalarla iki üç kuşak geçmişe gidilir. Yazar, anlatı kişilerinin geçmişlerine yönelik aile zincirlerinin halkalarını anlatarak ana hikâye içinde alt hikâyeler oluşturur. İleri ve geri zaman kırılmalarıyla aktarılan bu iç hikâyelerle anlatım ve içerik zenginleşir. Bir hikâye içinde farklı alt hikâyelere yer verme tekniği, Türkçe öğretimi sürecinde öğrencilere yazma becerilerini geliştirmelerinde örnek olarak gösterilebilir.

Yazar; hikâyelerinde diyalog, iç konuşma, bilinç akışı, zaman kırılmaları gibi teknikleri kullanır. *Menekşeli Mektup*’ta postacının nasıl bir insan olduğu ve karısına olan sevgisi anlatılırken anıştırma, betimleme ve benzetme tekniklerinden yararlanmıştı.

Postacı kıza âşık olmuştu. Kerem’in Aslı’yı; Tahir’in Zühre’yi sevdiği kadar olmasa bile, o türden bir aşk ile karısını seviyordu. Bazen kahvaltı masasında kızın ap-ak değirmi çehresine, iri elâ gözlerine, fındık burun, düğme dudaklarına dalıyor: “Yahu bu çocuğa el sürmek bülbülü eti için öldürmek gibi bir şey. İnsan buna nasıl kıyar, bu bakir güzellik bakire kalmalıdır” diye düşünüyordu. Anlayacağımız Postacı, kızı bir nihavent şarkı, bir pul, bir çiçek gibi demeyelim de başka türlü bir aşk ile seviyordu (Kutlu, 2018d: 18-19).

Kutlu’ya özgü bu tür anlatımların yer aldığı bölümler, hikâye oluşturma ya da tamamlama etkinliği olarak da düzenlenebilir.

Hikâyelerde yazma becerisine yönelik farklı anlatım tekniklerinin yanı sıra yazı yazan, yazmayı seven anlatı kişilerinin varlığı da dikkat çeker. *Uzun Hikâye*’de Ali; kendi daktilosuyla arzuhalcilik yapan, kasabanın gazetesinde yazı yazan biridir. *Tahir Sami Bey’in Özel Hayatı*’nda Tahir Sami Bey, köy ile ilgili kitap ve dergiler toplar. Tahir Sami Bey’in köy konulu dergi çıkarabilme çabası anlatılırken derginin ön ve arka kapak tasarımından, dergiye nasıl başlık bulunduğu, dergide kullanılacak fotoğraflardan, punto, cilt ve sayı gibi detaylardan da

bahsedilir. Belirtilen özelliklerle hikâyenin bu kesiti, öğrencilerin yazmaya ilgi duymasını sağlayabilir.

Hikâyeler, metin düzeyinde artgönderim ve öngönderim, eksilteli yapılar, eylem zamanları, bağını öğeleri, tutarlılık ve metinler arası gönderim gibi bir metinde aranılan büyük ve küçük yapı özelliklerine uygunluk gösterir. Büyük ve küçük yapı özellikleri, *Zafer Yahut Hiç*'ten bir paragrafla şöyle örneklendirilebilir.

Kuşlar göçer. Yaprak dalından düşer. Poyraz yağmurla birleşip şemsiyeleri uçurur. Ardından tipi gelir. Camlar buz tutar. İki küçük yurt çocuğu buz tutan camları hohlayarak dışarıyı görmeye çalışıyorlar. Kar tepeleme yağmıştır. Hava açsa, güneş çıksa, çocuklar bahçeye dağılsa, kardan adamlar yapılsa. Bunların hepsi olur. Burunlar, kulaklar, yumruk eller kıpkırmızı olur. Öksürük sesleriyle geçer gece. Çorbanın buğusu tüter, bir de soğanın acısı. Revire, oradan hastaneye kaldırılan bir küçük kızın öldüğü duyurulur. Sonra kış geçer. Kırlangıç yuva yapar. Ve bir erik ağacı baştan ayağa çiçek açar (Kutlu, 2018j: 43).

Metnin bu bölümünde, geniş zaman ifadeleri (göç-er, düş-er, uçur-ur) dikkat çeker. Hikâyede kış mevsimine ait bir zaman dilimi, anlamı tamamlayan kelimelerle betimlenir. “bunların” ve “oradan” zamirleriyle artgönderim yapılıdır. “Poyraz yağmurla birleşip şemsiyeleri uçurur. Ardından tipi gelir. Camlar buz tutar.” cümlelerinde sebep-sonuç ilişkisi vardır. İkinci paragrafta kışın bittiğini, baharın geldiğini bildiren “Sonra kış geçer. Kırlangıç yuva yapar.” cümleleri karşıt ifadelerle birinci paragraftan ayrılır. Yetimhanede büyüyen Oya'nın hayatı anlatılırken kullanılan ifadeler, metnin anlamı ve bütünüyle tutarlıdır. Aynı hikâyede Necip Fazıl Kısakürek'in “Ne hasta bekler sabahı / Ne taze ölüyü mezar” (Kutlu, 2018j: 186) şiirine yer verilmesi metinler arası bir gönderimdir. Yazma etkinliklerinde öğrencilere metinsellik ölçütlerine sahip edebî örnekler sunulması önemlidir. Kutlu'nun hikâyeleri, bu örnekte görüldüğü gibi biçim ve içerik özellikleriyle öğrencilere yazma becerilerini geliştirebilmelerinde örnek metin olarak gösterilebilecek nitelikleri taşımaktadır.

Mavi Kuş'ta ana konu çerçevesinde birçok kişinin hikâyesi anlatılır. Mavi Kuş otobüsü, temsili küçük bir dünya gibidir. Tren istasyonuna yetişmek isteyen Mavi Kuş otobüsünün yolcuları, hikâyenin/dünyanın mozaiğini oluşturur. Yazar, hikâye içinde hikâyeler oluştururken dilin imkânlarından ve metinler arası gönderimden çok yönlü yararlanmışır.

Kutlu, birçok eserinde olduğu gibi bu eserinde de Tanpınar'a ve eserlerine yer vermiştir. *Mavi Kuş*'ta zaman ve saat kavramı Tanpınar'ın “Ne İçindeyiz Zamanın” şiiriyle bütünleştirilir. “Buralarda saat zamanı bölemez hanumefendi. Yekpare bir zaman var bu iklimde. Hani Tanpınar ne diyor: Otelden gelen adam doktorun sözlerini tamamlar: “Ne içindeyim zamanın / Ne de büsbütün dışında / Yekpâre geniş bir ânın / Parçalanmaz akışında” (Kutlu, 2018ç: 59). Yazar; eserlerinin kurgusuna işlediği düşünce, değer ve duyguyu Türk edebiyatından önemli kişilerin sözleriyle ya da şiirleriyle tamamlar. Bu ve benzeri cümleler, bilgilendirici metinlerde düşünceyi kanıtlamak için kullanılan tanık göstermeye benzer biçimde edebî metinlerde

kullanılan alıntı ve araştırmaların bir örneğini oluşturur. Bu gönderimler, öğrencilerin edebî kültürlerinin gelişmesinde katkı sağlayacaktır.

Dil öğretiminde, dört becerinin kazanımında da söz varlığı dağarcığı önemli bir role sahiptir. İnsan, hafızasında var olan kelimeler kadar dinlediklerini ve okuduklarını anlar; yine aynı söz varlığı ile konuşur ve yazar. Duygu ve düşüncelerin etkili bir şekilde alıcıya aktarılabilmesi, hafızada var olan söz varlığına bağlıdır. Bu anlamda *Mavi Kuş*, okurun söz hazinesini geliştirebilecek kelime ve kelime gruplarına sahiptir. Hikâyenin anlatımında kullanılan akasya, yonca, gül, şebboy gibi çiçek adları; çınar, ardıç, söğüt ve badem gibi ağaç adları; munis, halis, meczup, neşet, müşfik ve muamma gibi farklı yapıda kelimeler; hikmet-i Hüda, medar-ı iftihar, ilm-i bâtın ve erkânı harp gibi kelime grupları; yakayı sıyırmak, kulak kabartmak, har vurup harman savurmak ve ağzını bıçak açmamak gibi deyimler; “Huylu huyundan vazgeçmez.” gibi atasözleri hikâyenin söz varlığını örneklendirir. Hikâyenin okunmasıyla kazanılabilecek olan bu kelimeler, anlama ve anlatma becerisine doğrudan katkı sağlayacaktır.

Hikâyenin değerler örüntüsünde doğal yaşam, hayvan sevgisi, merhamet, dayanışma, arkadaşlık, aile, kitap sevgisi ve ahlaki davranış örnekleri görülür. Avcı Bilal, doğum esnasında eşini ve çocuğunu kaybeder. Yaşadığı bu acıdan sonra avcılık yapamaz, doğadaki canlılara yardım eder. “Avcılık bir yana, Bilal artık kurdu kuşu doyuran biri. Yaralı hayvanları tedavi eder, karda kışta yem bulamayan yaban hayvanlarına yiyecek taşır. Gece-gündüz demez dolaşır” (Kutlu, 2018ç: 121). Kutlu’nun temel düşüncesi olan doğa sevgisi *Mavi Kuş* hikâyesinde de dikkat çeker.

Mavi Kuş adlı hikâyede gösteriştan uzak, sevgi ve samimiyetin hüküm sürdüğü, doğal güzelliklerle beraber sanatsal inceliklerin de bir arada bulunduğu taşra hayatı, huzurun mekânı olarak resmedilir. Film senaryosunun kurulduğu kasaba meydanı betimlenirken eski taşra hayatı hatırlatılır.

O yıllarda taşra böyledir. Küçük ve sıcak. Yoksul ve samimi. İçe dönük ve derin. Herkes birbirini tanır, birbirini sever, dert dinler, naz çeker, küser, barışır, kavga eder, çekiştirir, eğlenir, üzülür, ibadet eder; doğumda, cenazede, düğünde, bayramda bir araya gelir. Büyük bir aile gibi yaşar. Burada sanki fert yok, sadece cemiyet vardır. Oysa bu dış görünüş, bir aldanmadan ibarettir. Taşrada fert, cemiyete tahakküm edemez; cemiyet de ferdi alabildiğine ezemez. Herkes ve her şey bir ilahî hudut, bir hiyerarşi, asırların oluşturduğu bir âhenk ve düzen içinde kendine bir yer bulur (Kutlu, 2018ç: 72).

Hikâyede doğrudan köy kent karşılaştırılması yapılmaz fakat anlatılan taşranın, olması istenen yaşam biçimi olduğu sezdirilir. Taşrada yaşayan insanların davranışlarından ve taşradaki evlerin mimari özelliklerinden bahsedilir. “Evin dış görünüşü sade ve vakurdur. Tezyinat evin içindedir. Oymalar, ahşap bezemeler, göbekli geçmeli tavan süsleri, yüklük ve çiçeklikler hep bu güzelliği hedef alır” (Kutlu, 2018ç: 73). Evlerin sokaklardaki konumları ve mimari şekilleri; okura hikâyeye zamanına ait yaşam biçimi, estetik anlayışı ve ahlaki değerler hakkında bilgi verir. Çizilen bu ideal dünyanın sayılan özellikleri, okura doğayla ve sanatla çevrili alternatif bir

yaşam biçimi önerir niteliktedir.

Kutlu'nun eserlerinde dikkat çeken diğer bir unsur da çocuklardır. Türkçe derslerinde okuma ve inceleme metni olarak seçilen bu hikâyeler, içerdikleri çocuk karakterlerle çocuk okurların ilgisini çekecektir. Hikâyelerde çocukluğunu yaşayamamış, yoksul, çalışmak zorunda olan çocuklar yer alır. *Mavi Kuş* hikâyesinde muavin Seyfi de çalışan yoksul çocuklar arasındadır. Seyfi'nin yoksulluğu şöyle betimlenir:

Sırtını ön tekere vermiş, altları nasırdan köseleye dönmüş çıplak ayaklarının birini uzatmış, ötekini büküp karnına doğru çekmiş, avurtlarını şişire şişire yarım ekme-köfte yemektedir. Üstünde rengi atmış yakasız bir mintan, altında dizleri ve kıcı yamalı, yıkanmaktan iyice çekmiş, kısalmış bir pantolon vardır (Kutlu, 2018ç: 22-23).

Yazara göre bu çocukların dünyası, şehirde büyüyen çocuklar gibi balkonla sınırlı değildir. Yoksul çocuklar, sokakta ya da tabiatın içinde oynayarak büyümüşlerdir. İmkânsızlıklar, onların düşüncelerini köreltmemiş aksine hayallerini ve yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmiştir. Bu durum, muavin Seyfi'nin otobüs yolculuğu sırasında uçurtma uçurduğu bölümle örneklendirilebilir. Yazar, yokluğu trajediye çevirmez. Tabiatın içinde Mavi Kuş otobüsü, muavin Seyfi ve uçurtma, bütün maddi unsurlara meydan okuyarak yol alırlar. Yazar, bu ânu masal minyatürü olarak nitelendirir.

Muavin Seyfi Mavi Kuş'un arka kapısı camından tıraşlı koca kafasını, kollarını çıkarmış, tâ beline kadar sarkmıştır. Oradan uzattığı bir ip ile şeytan uçurtması uçurmaktadır. Beyaz üzerine iri kırmızı benekli kaplama kâğıdından yapılmış uçurtma otobüsün hızıyla zorlanmakta, havada taklalar atmakta, tam yere çakılacak gibi pike yapıp yeniden havalanmakta, Seyfi'yi zevkten dört köşe etmektedir. Issız bozkırın ortasından geçip giden bir otobüs. Otobüsün ardı sıra uçup gelen bir uçurtma. Sanki bir çizgi-roman. Sanki bir çocuk resmi. Bir masal minyatürü" (Kutlu, 2018ç: 86).

Çocuk, oyun, tabiat, resim, çizgi-roman ve minyatür gibi kavram ve nesnelere bir paragrafta anlam bulmuştur. Hikâyenin kurgu tekniği ve anlatı içindeki bir bütünü oluşturan anlam parçaları, yazma becerisi için örnek değerindedir. Eserde geçen bu bölümle yaratıcı düşünmeyi geliştiren öykü tamamlama ve kavram havuzu oluşturarak yeni bir öykü ya da farklı türde bir metin yazma etkinliği düzenlenebilir.

Şekil 4- Yazma Becerisi Etkinlik Örneği.

Yazma Becerisi Etkinlik Örneği “Kelime ve Kavram Havuzundan Seçerek Yazma”

otobüs bagaj

meydan valiz el feneri

sandık set sevinmek

çocuk yere kapaklanmak

itiraf tarihî eser stop film

boncuk boncuk terlemek

uçurtma

Mavi Kuş.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. Dil Bilgisi

Türkçe dersinde, temel beceriler ve değerler gibi dil bilgisi kuralları da metinler aracılığıyla öğretilir. Ders kitaplarında yer alan metinlerden dil bilgisi kurallarını içeren örnekler seçilerek öğretim gerçekleştirilir.

Türkçe öğretiminde dil bilgisi kazanımları, 2006 Türkçe Öğretim Programı’nda öğrenme alanlarından ayrılarak her sınıf düzeyine uygun sınıflandırılmıştır. Güncel programda ise dil bilgisi, öğrenme alanlarından ayrılmadan bütünlük içinde yer almaktadır. Öğrenme alanları ve dil bilgisi etkinlikleri incelendiğinde ders içi uygulamalarının bu bütünlüğü yansıtmadığı söylenebilir. Öğrencilerin dil bilgisi kurallarını öğrenmeleri, öğrenme alanları dışında ve farklı etkinliklerle ayrı bir zaman diliminde gerçekleştirilmektedir. Bu durum, dil bilgisi öğretimiyle ilgili sorunların içinde de yer almaktadır.⁷

Dil bilgisi öğretiminde öğrenmeyi kolaylaştıracak ve kalıcı hâle getirecek farklı etkinliklere yer verilmesi beklenir. Özellikle dil bilgisi öğretimi üzerine yaratıcı etkinlikler hazırlanması, öğrenmenin kalıcılığını sağlayacaktır. Dil bilgisi konuları, her sınıf düzeyinde sarmal ve aşamalı olarak ilerler. Öğrenci, bir önceki sınıfta öğrendiği konuyu sonraki yıllarda karşılaşacağı konularla bütünleştirir. 7. sınıfta “Fiillerin anlam özelliklerini fark eder.” kazanımı, 8. sınıfta “Fiilimsilerin cümledeki işlevlerini kavrar.” kazanımıyla bağlantılıdır. Bu ve buna benzer konular için 2006 Türkçe Öğretim Programı’nda birçok dil bilgisi etkinlik örneğine yer verilmiştir.

⁷ Karadüz; dil bilgisi öğretimindeki sorunların çözümüne ilişkin tartışmaları, belirli başlıklar altında açıklamıştır. Ayrıntılı bilgi için bk.: Adnan Karadüz. *İlköğretimde Türkçe Öğretimi*. Ahmet Kırkkılıç ve Hayati Akyol (ed), Pegem akademi, 4. baskı, Ankara, 2014, ss. 285-286.

Türkçe öğretiminde edebî metinler aracılığıyla programda belirtilen dil bilgisi kuralları, öğrenme alanları ve değerler eğitimi, bütüncül olarak öğrencilere kazandırılabilir. Bu bağlamda Türkçe öğretiminde yararlanılması amacıyla edebî metinlerden hazırlanmış çalışmalar önem taşır. Bu çalışmada da Kutlu'nun bütün hikâyeleri; konu, ana fikir, söz varlığı, metinler arası gönderim, temel beceriler ve dil bilgisi konuları çerçevesinde değerlendirilmiştir. Türkçe Öğretim Programı'nda belirtilen amaç ve kazanımlara yönelik Kutlu'nun hikâyelerinden seçilen kelime, kelime grubu, cümle ve paragraf örnekleri; Türkçe öğretiminde yararlanılabileceği düşüncesiyle aşağıda verilmiştir.

5. Sınıf Dil Bilegisi Kazanımlarına Yönelik Örnekler

1. Kazanım "Kelimelerin eş anlamlılarını bulur."

"Dayım beni kuağına aldı, şöyle havada bir çevirdi, yüzü kızardı, nefesi daraldı" (Kutlu, 2018i: 12).

(surat, sima, çehre)

2. Kazanım "Kelimelerin zıt anlamlılarını bulur."

"Beyaz bulutların arasından leylekler geçip gidecek" (Kutlu, 2018e: 50).

(siyah)

3. Kazanım "Eş sesli kelimelerin anlamlarını ayırt eder."

"İki bülbül, gagalarında iki gül gecenin karanlığında gökyüzüne doğru yükselip bilinmeyen bir diyara doğru uçtular" (Kutlu, 2017b: 59).

eylem olan gül- çiçek olan gül

eylem olan uç- bir cismin baş kısmı olan uç

4. Kazanım "Kökleri ve ekleri ayırt eder."

"Bir çocuk, bir eflatun kahkaha çiçeğinin dürbününden bakmış ve bir serap görmüştü" (Kutlu, 2013a: 76).

çiçek +i +nin > isim kök + çekim eki + çekim eki

dürbün + ü + (n)den > isim kök + çekim eki + çekim eki

bak - mış > fiil kök + çekim eki

gör - müştü > fiil kök + çekim eki

5. Kazanım "Yapım ekinin işlevlerini açıklar."

"İğde kokusuna tutunmuş gidiyordum" (Kutlu, 2018e: 7).

kok - u + su + (n) a > fiil kök + fiilden isim yapım eki + çekim eki + çekim eki

6. Kazanım “Büyük harfleri ve noktalama işaretlerini uygun yerlerde kullanır.”

“Cırcır böceklerinin sesi, derenin uzaklardan gelen şırlıtısına karışıyor.” (Kutlu, 2018ç: 145)

6. Sınıf Dil Bilgisi Kazanımlarına Yönelik Örnekler

1. Kazanım “Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.”

“Güz, sarı yapraklarını giden trenin ardından uçarur” (Kutlu, 2018a: 83).

güz > yalın hâlde isim kök

sarı > yalın hâlde isim kök

yaprak + ları + (n)ı > isim kök + iyelik eki + belirtme hâl eki

tren + in > isim kök + ilgi eki

ard + ı + (n)dan > isim kök + iyelik eki + ayrılma hâl eki

2. Kazanım “İsim ve sıfatların metnin anlamına olan katkısını açıklar.”

“Vagon evin ırmağa bakan yüzüne bir pencere açılmıştı. Karanfilleri onun önüne koyardık. Sabah uyandıgımda pencereden sızan güneş gözlerimi kamaştırır; ortalığı bir karanfil kokusu kaplardı” (Kutlu, 2013b: 8).

vagon evin + ırmağa bakan yüzü > isim + isim > aitlik ilgisi ile kurulan isim grubunu oluşturur.

vagon + ev > sıfat + isim > sıfat, ismi niteleme görevindedir.

ırmağa bakan + yüz > sıfat + isim > sıfat, ismi niteleme görevindedir.

bir + pencere > sıfat + isim > sıfat, ismi belirtme görevindedir.

onun + önü > zamir + isim > aitlik ilgisi ile kurulan isim grubunu oluşturur.

pencereden sızan + güneş > sıfat + isim > sıfat ismi niteleme görevindedir.

bir + karanfil kokusu > sıfat, ismi belirtme görevindedir.

karanfil + kokusu > isim + isim > yalın durumdaki isim ile 3. tekil şahıs iyelik eki alan diğer isim, isim grubunu oluşturur.

3. Kazanım “İsim ve sıfat tamlamalarının metnin anlamına olan katkısını açıklar.”

“O sabah, yine top akasyanın gölgesinde oturmuş bekliyor” (Kutlu, 2017b: 110).

o + sabah > tamlayan + tamlanan > sıfat tamlaması

“o” ve “sabah” kelimeleriyle oluşan sıfat tamlaması cümlede zamanı belirtme görevindedir.

top akasyanın + gölgesi > tamlayan + tamlanan > isim tamlaması

top + akasya > tamlayan + tamlanan > sıfat tamlaması

4. Kazanım “Edat, bağlaç ve ünlemlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar.”

Cilt/Volume 3, Sayı/Issue 2, 2022

“O zehirli sarmaşık, balkon direklerine doğru tırmanıyor” (Kutlu, 2018b: 66).

-e doğru > yönelme anlamı katma görevindedir.

5. Kazanım “Basit, türemiş ve birleşik kelimeleri ayırt eder.”

“Motor gürültülerinin yavru kuşları yuvalarından ürküttüğü zaman...” (Kutlu, 2018b: 36)

motor >	basit kelime
gürültülerinin >	türemiş kelime
yavru >	basit kelime
kuş >	basit kelime
ürküttüğü >	türemiş kelime
zaman >	basit kelime

6. Kazanım “Zamirlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar.”

“**Kim** ehil ise, kim layık ise **onu** başa geçireceksin. Bak o zaman nasıl dönüyor değirmenin çarkı. **Bizde** maalesef **bu**nu arama. **Bizde** kardeş kardeşi çekemez; bırak yabancı” (Kutlu, 2017e: 33).

kim >	kişiyi soru yoluyla temsil etme görevindedir.
o, biz >	kişileri temsil etme görevindedir.
bu >	bir durumu işaret yoluyla temsil etme görevindedir.

7. Kazanım “Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendirir.”

“Aramakla bulunmaz... **Ama** bulanlar ancak arayanlardır” (Kutlu, 2018g: 68).

ama bağlacı koşul-şart anlamında iki cümleyi birbirine bağlama görevindedir.

7. Sınıf Dil Bilgisi Kazanımlarına Yönelik Örnekler

1. Kazanım “Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.”

“Serçeler, istasyonun ihtiyar akasyalarında günü karşıyorlar” (Kutlu, 2014: 98).

istasyon + un >	isim + ilgi eki
akasya + ları + (n)da >	isim + iyelik eki + bulunma hâl eki
karşılı + yor + lar >	fiil + şimdiki zaman eki + 3. çoğul şahıs eki

2. Kazanım “Fiil çekim ekleri (kip ve kişi ekleri) üzerinde durulur.”

“Bir şehri tanımak isterseniz onu yaya dolaşacaksınız” (Kutlu, 2017d: 155).

dolaş + acak + sınız >	fiil + gelecek zaman eki + 2. çoğul şahıs eki
------------------------	---

3. Kazanım “Basit, türemiş ve birleşik fiilleri ayırt eder.”

“Toy kuşları turnaların peşine takılır, boz perçemli çayır kuşlarının sesi ansızın kesilir” (Kutlu, 2012: 63).

kes + il + ir > fiil + yapım eki + çekim eki > türemiş fiil

4. Kazanım “Zarfların metnin anlamına olan katkısını açıklar.”

“Hayat **böyle dalında kızaran zerdali gibi kıpırtısız, tatlı bir mayhoşluk içinde** geçiyordu” (Kutlu, 2018: 130).

Durum zarfı - fiilin anlamını durum yönünden etkiler.

5. Kazanım “Fiillerin anlam özelliklerini fark eder.”

“Bir martı denize doğru süzülüyor, gökyüzünde bulutlar yürüyor, bir çocuk tatlı tatlı gülümsüyordu” (Kutlu, 2019: 106).

süzül - > durum fiili

gülümse - > durum fiili

yürü - > durum fiili

6. Kazanım “Ek fiili işlevlerine uygun olarak kullanır.”

“Soba üstündeki tencere, az sonra kaynayacağım diyen bir türkü tutturmıştu” (Kutlu 2017c: 10).

tutturmuştu > ek fiil, birleşik zamanlı kip oluşturma görevindedir.

8. Sınıf Dil Bilgisi Kazanımlarına Yönelik Örnekler

1. Kazanım “Fiilimsilerin cümledeki işlevlerini kavrar.”

“Tepeköy’ün ördekleri arkalarına yavrularını takıp birerlikol talime çıkmış askerler gibi köprüyü geçip gölcüğe gelirler” (Kutlu, 2018j: 173).

tak(ıp) > zarf fiil eki

çık(mış) > sıfat fiil eki

geç(ip) > zarf fiil eki

2. Kazanım “Cümlelerin öğelerini ayırt eder.”

“İnsan / dünyada hayal ettiği müddetçe / yaşar” (Kutlu, 2017d: 38).

özne / zarf tümleci / yüklem

3. Kazanım “Cümle türlerini tanıır.”

“Kitaba önem vermeyen toplum nasıl ayakta kalır, nasıl yaşar?” (Kutlu, 2016b: 163).

Cilt/Volume 3, Sayı/Issue 2, 2022

Öznesi ortak, sıralı cümledir.

1. cümle: “kitaba önem vermeyen toplum nasıl ayakta kalır”

yapısına göre > basit
yüklemin türüne göre > fiil
yüklemin yerine göre > kurallı
anlamına göre > soru

2. cümle: “(kitaba önem vermeyen toplum) nasıl yaşar?”

yapısına göre > basit
yüklemin türüne göre > fiil
yüklemin yerine göre > kurallı
anlamına göre > soru

6. Sınıf Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

Kelimeler ve ekler, cümle içinde kullanım biçimlerine göre farklı görevler yüklenirler. İsimler, sıfatlar, zamirler, bağlaçlar, edatlar ve ekler; anlamlı cümleler oluşturmak için kullanılan ve cümle içinde farklı görevler üstlenen dil bilgisi yapılarıdır. *Hayat Güzeldir*'de yer alan *Sevinç* hikâyesinden seçilen bir paragraf aracılığıyla hazırlanan etkinlik; isim, sıfat, isim tamlaması, sıfat tamlaması ve çekim ekleriyle ilgili kazanımlara yöneliktir. Hikâye, Türkçe Öğretim Programı'nda belirtilen kök değerleri de yansıtmaktadır. Öğrenciler bu etkinlikle sadece dil bilgisi kurallarını öğrenmezler; hikâyenin derin yapısında işlenen adalet, paylaşmak, kanaat ve arkadaşlık gibi değerlerle de karşılaşır. Kural öğretim odaklı olmaması bakımından bu etkinliğin Türkçe öğretiminin genel amaçlarına uygun olduğu düşünülmektedir.

Şekil 5- Dil Bilgisi Etkinlik Örneği.

Dil Bilgisi Etkinlik Örneği “Kelime ve Eklerin Görevlerini Öğrenelim”

Bir parkta iki simitçi çocuk. Simitçiler sekiz on yaşlarında. Kara-kavruk-zayıf. Belli ki beslenme yetersizliği ile büyümüşler. İkisi de yorgun ve aç. Önlerinden iri sandviçlerini ısıra ısıra kendi yaşlarında çocuklar geçiyor. Her zaman yaptıkları gibi kimin tepsisinden simit alınacak diye çöp çekiyorlar. Hiç tasalanmadan yanındaki kendi tepsisinden bir simit seçip “Hadi” diyor. Simidin bir ucundan biri, öbür ucundan öteki tutup “bir, iki, üç” deyip asılıyorlar. Simidin bir parçası bayağı büyük kaldı. Büyüğü kazanan arkadaşının payına baktı, canı sıkıldı. “Olmadı” dedi ve kendi payını yemeye başladı. Büyük parçayı kazanan bir türlü yiyemiyor. Şans da olsa haksızlık bu (Kutlu, 2017b: 7-8).

1. Paragraftaki isimleri bulup isim çekim eklerini yazınız.

park + ta > isim + bulunma hâl eki
simitçi + ler > isim + çokluk eki
çocuk > yalnız hâlde isim

.....

2. Paragraftaki isim ve sıfat tamlamalarını bulunuz.

bir park > sıfat tamlaması
iki simitçi çocuk > sıfat tamlaması
beslenme yetersizliği > isim tamlaması

.....

.....

İncelenen eserlerde belirlenen özellikler, hikâyelerin parçadan bütüne öğrenme alanlarını ve dil bilgisi kazanımlarını örneklendirebilecek bir içeriğe sahip olduğunu göstermektedir. Dilin görevli ve anlamlı birimleri hikâyelerden parçalarla örneklendirilmiştir. Hikâyelerden seçilen dil birimleri ile değerlerin, dinleme/izleme, konuşma, okuma, yazma öğrenme alanlarının ve dil bilgisi kurallarının bütünlük içinde öğretilebileceği düşünülmektedir. Seçilen cümleler, sadece dil bilgisi kurallarını içerdikleri için değil öğrencilerin bu kuralları estetik ve edebî cümle örnekleri içinde görebilmelerine imkân sağladıkları için ayrıca değerlidir.

SONUÇ

Bu çalışmada Mustafa Kutlu'nun bütün hikâyeleri üzerinde Türkçe öğretiminde kullanılmak üzere söz varlığı, dinleme/izleme, konuşma, okuma, yazma, dil bilgisi ve değerler eğitimi bağlamında analiz çalışması yapılmıştır. Belirlenen hikâyelerin; Türkçe öğrenme alanları, dil bilgisi ve değerler eğitimi kazanımlarını kelime, kelime grubu, cümle ve paragraf düzeyinde

örneklendirdiği tespit edilmiştir. Çalışmada; Türkçe öğretiminde yararlanılması amacıyla *Hüzün ve Tesadüf* dinleme/izleme öğrenme alanında, *Beyhude Ömrüm* konuşma öğrenme alanında, *Uzun Hikâye* okuma öğrenme alanında, *Mavi Kuş* ise yazma öğrenme alanında örnek metin olarak değerlendirilmiştir. Dil bilgisi kazanımlarının gösteriminde ise kelime grubu, cümle ve paragraf düzeyinde Kutlu'nun hikâyelerinden seçmeler yapılmıştır.

Türkçe öğretiminde yararlanılabileceği düşünülen hikâyelerde, öğrencilerin temel dil becerilerinin gelişmesine katkı sağlayacak zengin söz varlığı (kalıp ve kalıplaşmış sözler, atasözleri, deyimler, kelime ve kelime grupları) ve okuma kültürünü geliştirecek metinler arası gönderim (yazar, eser, şarkı ve türkü adları, doğrudan ve dolaylı alıntılar) dikkat çekmektedir. Kutlu'nun eserlerinde Türkçe Öğretim Programı'nda belirtilen adalet, dostluk, sevgi, saygı, yardımseverlik, memleket gibi değerler, hikâye kişilerinin davranış örüntülerinde somut olarak görülmektedir. Hikâyelerde özellikle sevgi değeri; aile, dostluk, memleket, vatan, çiçek, doğa, kitap, hayvan sevgisi olarak çok yönlü biçimde ele alınmıştır. Hikâyeler, bölümler hâlinde ve bütün olarak okunabilecek kurgu tekniğine sahiptir. Eserlerin bu özelliği, hikâyelerin kısaltılmadan ders süresinde okunabilmesini ve öğretimde kullanılmasını sağlayacaktır. İncelenen eserlerde, olaylar ve anlatı kişilerinin davranışları değerlendirildiğinde olumlu tutum ve davranışların ön plana çıkarıldığı dikkat çeker. Bu yönüyle hikâyeler, ortaöğretim seviyesi öğrencilerin kişisel gelişimlerine katkı sağlayıcı niteliktedir.

Mustafa Kutlu'nun hikâyelerinden Türkçe öğretiminde yararlanılması amacıyla hazırlanan bu çalışmada Türkçe öğretiminde yararlanılabilecek kelime, kelime grubu, cümle, paragraf ve metin düzeyinde örnekler tespit edilmiştir. Hikâyelerdeki bu örneklerin ve örneklerle hazırlanan kazanımlara yönelik etkinliklerin Türkçe öğretimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Aktaş, Şerif & Gündüz, Osman (2014), **Yazılı ve Sözlü Anlatım (Okuma-Dinleme Konuşma-Yazma)**, Akçağ Yay., Ankara.
- Arıcı, Ali Fuat (2012), **Okuma Eğitimi**, Pegem Akademi, Ankara.
- Aşı, Havva (2021), "Türkçe Öğretiminde Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinden Yararlanma", **Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü**, (Yüksek Lisans Tezi), Samsun.
- Bayram, Yavuz (2005), **Sözlü ve Yazılı Anlatım Etkinlikleri**, Bilfem Ofset, Ankara, s. 42.
- Çıkla, Selçuk (2019), **Kurmacanın Peşinde Hikâye Ve Roman Yazıları**, Çolpan Kitap, Ankara.
- Değirmenci, Hakan (2020), **Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinde Ahlâk**, Akçağ Yay., Ankara.
- Durmuş, Mustafa & Okur, Alpaslan Edit. (2013), **Yabancılarla Türkçe Öğretimi El Kitabı**, Grafiker Yay., Ankara.

<https://sozluk.gov.tr/> [ET: 08.011.2022].

Karaca, Alaattin (2008), “*Kapıları Açmak Dolayısıyla Mustafa Kutlu’ya Menekşeli Bir Mektup*”, **Türk Edebiyatı**, Şubat, s. 412.

Karadüz, Adnan (2014), **İlköğretimde Türkçe Öğretimi**, (Edit. Ahmet Kırkılıç ve Hayati Akyol), Pegem Akademi, Ankara, s. 285-286.

Karahan, Leyla (2014), **Türkçede Söz Dizimi**, Akçağ Yay., Ankara.

Koçak Işık, Ayşe (2019), **Mustafa Kutlu Hikâyelerinde Kentli İnsan Olmak**, Dergâh Yay., İstanbul.

Kutlu, Mustafa (2012), **Beyhude Ömrüm** (20. bs.), Dergâh Yay., İstanbul.

Kutlu, Mustafa (2013a), **Hüzün ve Tesadüf** (9. bs.), Dergâh Yay., İstanbul.

Kutlu, Mustafa (2013b), **Uzun Hikâye** (34. bs.), Dergâh Yay., İstanbul.

Kutlu, Mustafa (2014), **Yoksulluk İçimizde** (15. bs.), Dergâh Yay., İstanbul.

Kutlu, Mustafa (2016a), **Hesap Günü** (5. bs.), Dergâh Yay., İstanbul.

Kutlu, Mustafa (2016b), **Tahir Sami Bey’in Özel Hayatı** (10. bs.), Dergâh Yay., İstanbul.

Kutlu, Mustafa (2017a), **Chef** (10. bs.), Dergâh Yay., İstanbul.

Kutlu, Mustafa (2017b), **Hayat Güzeldir** (13. bs.), Dergâh Yay., İstanbul.

Kutlu, Mustafa (2017c), **İyiler Ölmez** (4. bs.), Dergâh Yay., İstanbul.

Kutlu, Mustafa (2017ç), **Kapıları Açmak** (16. bs.), Dergâh Yay., İstanbul.

Kutlu, Mustafa (2017d), **Nur** (12. bs.), Dergâh Yay., İstanbul.

Kutlu, Mustafa (2017e), **Tufandan Önce** (11. bs.), Dergâh Yay., İstanbul.

Kutlu, Mustafa (2017f), **Yokuşa Akan Sular** (15. bs.), Dergâh Yay., İstanbul.

Kutlu, Mustafa (2018a), **Arkakapak Yazıları** (12. bs.), Dergâh Yay., İstanbul.

Kutlu, Mustafa (2018b), **Bu Böyledir** (19. bs.), Dergâh Yay., İstanbul.

Kutlu, Mustafa (2018c), **Huzursuz Bacak** (14. bs.), Dergâh Yay., İstanbul.

Kutlu, Mustafa (2018ç), **Mavi Kuş** (36. bs.), Dergâh Yay., İstanbul.

Kutlu, Mustafa (2018d), **Menekşeli Mektup** (18. bs.), Dergâh Yay., İstanbul.

Kutlu, Mustafa (2018e), **Rüzgârlı Pazar** (20. bs.), Dergâh Yay., İstanbul.

Kutlu, Mustafa (2018f), **Sevincini Bulmak** (3. bs.), Dergâh Yay., İstanbul.

Kutlu, Mustafa (2018g), **Sır** (20. bs.), Dergâh Yay., İstanbul.

Kutlu, Mustafa (2018ğ), **Sıradışı Bir Ödül Töreni** (6. bs.), Dergâh Yay., İstanbul.

Cilt/Volume 3, Sayı/Issue 2, 2022

- Kutlu, Mustafa (2018h), **Tarla Kuşunun Sesi** (1. bs.), Dergâh Yay., İstanbul.
- Kutlu, Mustafa (2018ı), **Tirende Bir Keman** (10. bs.), Dergâh Yay., İstanbul.
- Kutlu, Mustafa (2018i), **Yıldız Tozu** (17. bs.), Dergâh Yay., İstanbul.
- Kutlu, Mustafa (2018j), **Zafer Yahut Hiç** (11. bs.), Dergâh Yay., İstanbul.
- Kutlu, Mustafa (2019), **Ya Tahammül Ya Sefer** (34. bs.), Dergâh Yay., İstanbul.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2006), **İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı**, MEB Yay., Ankara.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2014), **İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabı**, (Edit. Kemalettin Deniz), MEB Yay., Ankara.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2015), **İlköğretim 8. Sınıf Türkçe Ders kitabı**, (Edit. Kemalettin Deniz), MEB Yay., Ankara.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2015), **Türkçe Dersi (1-8. Sınıflar) Öğretim Programı**, MEB Yay., Ankara.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2017), **Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)**, MEB Yay., Ankara.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2018), **Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)**, MEB Yay., Ankara.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2019), **Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)**, MEB Yay., Ankara.
- Şahin, Ayfer (2019), **Türkçe Öğretimi (Öğretmen Adayları ve Öğretmenler İçin)**, (Edit. Hayati Akyol ve Ayfer Şahin), Pegem Akademi, Ankara.
- Taşer, Suat (2012), **Konuşma Eğitimi**, Pegasus Yay., İstanbul.
- Tonga, Necati (2016), **Mustafa Kutlu ve Yoksulluk İçimizde**, Akçağ Yay., Ankara.
- Tosun, Necip (2021), **Türk Öykücülüğünde Mustafa Kutlu**, Dergâh Yay., İstanbul.
- Türk Dil Kurumu (2011), **Türkçe Sözlük**, TDK Yay., Ankara.
- Ungan, Suat (2014), **İlköğretimde Türkçe Öğretimi**, (Edit. Ahmet Kırkkılıç ve Hayati Akyol), Pegem Akademi, Ankara, s. 136.
- Yıldız, Alpay Doğan (2019), **Mustafa Kutlu Hikâyeciliği Hikmet ve Âhenk**, Dergâh Yay., İstanbul.
- Yüksel, A. Halûk (2014), **Etkili İletişim**, (Edit. Uğur Demiray), Ankara: Pegem Akademi.